TSUE

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / NOYABR / 11-SON, II-QISM

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, noyabr.
II-qism

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o‘g‘li, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig‘i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdikarimova Dinara Rustamxanovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra’no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdikarimova Dinara Rustamxanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja’sur Artiqboy o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Ruziyev Baxtiyor Salimboyevich, katta o‘qituvchi (PhD)

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Ruziyev Baxtiyor Salimboyevich, Senior Lecturer (PhD)

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

MUNDARIJA

PAXTA-TÖQIMAÇILIK KLASTERLARI KORXONALARINING EKSPORT SALOHIYATINI OŞIRIŞDA DAVLAT KÖMAGINI TABAQALAŞTIRIŞ MEXANIZMLARI....14
Abduğayurova Xurşidaxon Jamolddin qizi
SANOAT KORXONASINING RISKLARGA ÇIDAMLILIGINI QÖŞMA STRESS-TEST ORQALI BAHOLAŞ....25
Iminova Nargizaxon Akramovna
NEFT-GAZ SANOATIDA RESURSLARDAN OQILONA FOYDALANIŞ VA YAŞIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI ASOSIDA BARQAROR RIVOJLANIŞNI TA'MINLAŞ....34
Taraxtiyeva Gulmira Kulbayevna
TIJORAT BANKLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILIŞNING XORIJIY TAJRIBASI: KOREYA RESPUBLIKASI TAJRIBASI VA UNI ÖZBEKISTONDA QÖLLAŞ IMKONIYATLARI....38
Nabiyev Saidaxrorxon Dilmurod öğli
RAQAMLI PLATFORMALARGA HUDUDIY KIRIŞ IMKONI: UMUMIY OQIM VA TENGLIK ÖRTASIDAGI TANLOV....43
Abdullayev Ilğor Abduraxmanoviç
VALYUTA TUŞUMLARI MANBALARI VA ULARDAN FOYDALANIŞ MUTANOSIBLIGINI BAHOLAŞ....49
Norbayeva Muxlisa Akram qizi
ISLOMIY MOLIYALAŞTIRIŞNI JORIY ETIŞNING ÖZBEKISTON TIJORAT BANKLARI RISKLARI VA LIKVIDLIGIGA TA'SIRI: «TRASTBANK» VA «AGROBANK» MISOLIDA....53
Ruzimov Ixtiyor Baxtiyoroviç
ИНДИКАТИВНАЯ ОЦЕНКА УРОВНЯ И ДИНАМИКИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ....60
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна
SANOAT TARMOQLARIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OŞIRIŞ OMILLARI TAHLILI (ÖZBEKISTON MISOLIDA)....65
Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna
Abdullayev Xurşid Abdinazar öğli
GLOBAL QAYTA SUĞURTA BOZORI INTEGRATSIYALAŞUVI ŞAROITIDA ÖZBEKISTON QAYTA SUĞURTA TIZIMINI RIVOJLANTIRIŞ....74
Sultanov Javohir Baxrom öğli
STRATEGIK BOŞQARUV NAZARIYASINING EVOLYUTSIYASI VA UNING OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA QÖLLANILIŞ XUSUSIYATLARI....80
X. X. Xakimova
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQARORLAŞTIRIŞDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETIŞ YÖLLARI VA INSON KAPITALINING ÖRNI....86
Yusubov In'omjon Ikram oğli
ENGAGING THE YOUNG GENERATION IN ENTREPRENEURSHIP AS A KEY DRIVER OF ECONOMIC DEVELOPMENT....93
Jurayeva Nozima Baxriddin qizi
HUDUDLARNI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA INTEGRALLAŞGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARI SAMARADORLIGINI BAHOLAŞ: ÖZBEKISTON HUDUDLARI TAHLILI....100
Muxsinov Bekzod Toxiroviç
QAŞQADARYO VILOYATI AHOLISI ÖRTASIDA KAMBAĞALLIKNING KELIB ÇIQIŞ SABABLARI....106
Xuşvaqov Anvar Boqiyeviç
РОЛЬ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ СТРУКТУР В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ....111
Камилова Севара Анваровна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MINTAQA IQTISODIYOTINI INNOVATSION RIVOJLANTIRIŞDA XORIJIY INVESTITSIYALARDAN SAMARALI FOYDALANIŞNING EKONOMETRIK MODELLARI (QAŞQADARYO VILOYATI MISOLIDA) 116
Böriyev Sardor Noroviç
MINTAQAVIY IQTISODIY ÖSIŞNI TA'MINLAŞDA SANOAT VA XIZMATLAR SOHASI INTEGRATSIYASINING TAŞKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI 123
Norova Salomat Yusupovna
SANOATDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANIŞ VA IQTISODIY ÖSIŞ ÖRTASIDAGI MUVOZANAT 130
Kenjayev Mirjalol Erkinjanoviç
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА И ЭКСПОРТНАЯ ДИНАМИКА УЗБЕКИСТАНА: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МОДЕЛИ ARDL 137
Мунира Турдибаева
HUDUDIY YENGIL SANOAT KORXONALARINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DARAJASINI INTEGRAL BAHOLASH (BUXORO VILOYATI TO'QIMACHILIK KORXONALARI MISOLIDA) 146
Axmedova Dilfuza Nuriddinovna
RAQAMLAŞTIRIŞ ASOSIDA YAŞIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRIŞ AMALIYOTINI TAKOMILLAŞTIRIŞ 153
Raxmonov Azizjon Sadullayeviç
İNVESTİTSİYALARDAN FOYDALANİŞ SAMARADORLİGİNİ OŞİRİŞNİNG TAŞKİLİY-İQTİSODİY MEXANİZMLARİ 160
Kamilov Dilşod Töyçi oğli
TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING XALQARO STANDARTLARINI JORIY ETILIŞ MASALALARI 166
Samatov Saidjon Alimoviç
AHOLINING TADBIRKORLIK QOBILIYATI RIVOJLANIŞINING EKSTENSIV VA INTENSIV ŞAKLLARI: ÖZBEKISTON HUDUDLARI MISOLIDA 172
Suvpölatov Ozodjon Alijon öğli
JAHON IQTISODIYOTIDA GLOBALLAŞUV ŞAROITIDA YAŞIL IQTISODIYOTNING ÖRNI 177
Gafurov Anvar Bazarbayeviç
RESOURCE-EFFICIENT AND DIGITAL ECONOMIC MODELS FOR ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN INDUSTRIAL SECTORS: A CONCEPTUAL AND COMPARATIVE ANALYSIS 182
Khusanov Durbek Nishonovich
DEBITORLIK QARZLARI HISOBI VA AUDITI BÖYIÇA ILĞOR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANIŞ IMKONIYATLARI 189
Normöminova Dilorom Umar qizi
LOYİHALARNİ İŞLAB ÇİQİŞ VA BOŞQARİŞNİNG TAŞKİLİY-İQTİSODİY MEXANİZMLARİ: REJALAŞTİRİŞ, RESURSLARNİ TAQSİMLAŞ VA AMALGA OŞİRİŞ SAMARADORLİGİNİ OŞİRİŞ YÖLLARİ 192
Narmurodova Fotima Kenjayevna
Raxmonova Sabina Navrözovna
Togayev Salim Sobirovich
GLOBAL NOANİQLİK ŞAROİTİDA ÖZBEKİSTONDA MAKROİQTİSODİY BARQARORLİKNİ TA'MİNLAŞ: İNFLYATSİYA, PUL-KREDİT SİYOSATİ VA TAŞQİ SEKTOR OMİLLARİ 196
Yokubjanov Doniyor İslom öğli
NOTARIF ÇORALARNING DAVLAT BUDJETI DAROMADLARIGA TA'SIRINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI 203
Murtozov Bexruz Sodiq öğli
ТРАНСФОРМАЦИЯ АВТОМОБИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ КИТАЯ: ФАКТОРЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ И ВОЗМОЖНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОЙ ПОЛИТИКИ УЗБЕКИСТАНА 207
Хидоятов Даврон Абдулпаттахович

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

OILAVIY MAKTABGAÇA TA'LIM XIZMATLARI MARKETINGINI FRANÇAYZING ASOSIDA RIVOJLANTIRIŞNING TAŞKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI (SIRDARYO VILOYATI MISOLIDA) 214
Mamanazarova Sohiba Abduğaniyevna
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМ ПРОЦЕССОМ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА 221
Абдурашидова Марина Саратовна
ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ УЗБЕКИСТАНА 227
Жураева Нодирахон Фузулий кизи
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI MHXSGA MUVOFIQ TAKOMILLAŞTIRIŞ 234
Ergashev Shoxrux Vosiljon öğli
ÖZBEKISTONDA QIŞLOQ XOTIN-QIZLARINING AGRAR OZIQ-OVQAT QIYMAT ZANJIRIDAGI IŞTIROKINI ELEKTRON TIJORAT ORQALI RIVOJLANTIRIŞ 241
Aşirova Madina Kuçkarovna
Taşibaeva Aygul Erkebaevna
Sagindikova Şaxsanem Rustembay qizi
MEHMONXONALARNING TURLARI VA ÖZIGA XOS XUSUSIYATLARI 248
Toşpulatova Şaxnoza Şomuratovna
ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА: ИНТЕГРАЦИЯ ОЦЕНКИ ЛИКВИДНОСТИ И ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ В КАЗАХСТАНЕ 252
Абуова Набира Жанжайханқызы
Таяуова Гулжанат Жубатқановна
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH OMILLARINING EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH VA PROGNOZ QIYMATLARINI ISHLAB CHIQISH MASALALARI 259
Abdikarimova Zilola Baxramovna
TADBIRKORLIKNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA BIZNES MODELNING AHAMIYATI: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 266
Bibisara Abibullaevna Erejepova
MINTAQAVIY OZIQ-OVQAT BOZORI KON'YUNKTURASINI BAHOLAŞNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLAŞTIRIŞ 274
Abduraxmonov Adxamjon Sultonboyeviç
SAMARQAND VILOYATIDA TRANSPORT XIZMATLARI HAJMI, YUK VA YÖLOVÇI TAŞIŞ KÖRSATKIÇLARINING DINAMIK TAHLILI 277
Şadiyeva Gulnora Mardiyevna
Yaraşov Şerzodjon Şavkatoviç
JAHONDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MOLIYAVIY INVESTITSIYALARNI JALB QILIŞ MEXANIZMLARINI TAKOMILLAŞTIRIŞ YÖLLARI 284
Primova Dilafruz Tölqinovna
KIÇIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANIŞNING BOŞQARUV SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 289
Nişonboyev Doniyor Erkinjon öğli
YAŞIL IQTISODIYOTNING GLOBAL TENDENSIYALARINI BUXGALTERIYADA AKS ETTIRIŞ 295
Yaxyayeva Dilfuza Bagdatovna
GENERATSIYA YÖQOTIŞLARINI IMITATSION-IQTISODIY MODEL ASOSIDA BAHOLAŞ VA PANELLARNI TOZALAŞ DAVRIYLIGINI MAQBULLAŞTIRIŞ 300
Jumaboyev Dilmurod Abdifatto öğli
KIÇIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING KAMBAĞALLIKNI QISQARTIRIŞGA TA'SIRI YÖNALIŞLARI 308
Azamaliyeva Madinaxon Avazovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

QIŞLOQ XÖJALIGI MAHSULOTLARINI YETIŞTIRIŞ, QAYTA IŞLAŞ VA REALIZATSIYA QILIŞDA KOOPERATSIYA MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRIŞ 313
Ablazov Şohruh Abduqaxxoroviç
TOŞKENT MINTAQASIDA AGROTURIZMNI DAVLAT TOMONIDAN QÖLLAB-QUVVATLAŞ: INSTITUTSIONAL ASIMMETRIYA VA UNI BARTARAF ETIŞ YÖLLARI 318
Şodiyeva Nafosat Hamza qizi
РАЗВИТИЕ ГРАМОТНОСТИ ОБРАЩЕНИЯ С ОТХОДАМИ СРЕДИ ШКОЛЬНИКОВ И МОЛОДЕЖИ УЗБЕКИСТАНА КАК ИНСТРУМЕНТ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОТХОДАМИ И ВНЕДРЕНИЯ ПРИНЦИПОВ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ 322
Тухтарова Муслима Ахмадали кизи
MEHNAT BOZORINI TAVSIFLOVÇI STATISTIK KÖRSATKIÇLAR TIZIMI VA UNING AXBOROT BAZASI 329
Tursunova Fayoza Zaripovna
TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA KLASTERLAŞTIRIŞ SALOHIYATI VA SAMARADORLIGINI KOMPLEKS INTEGRAL BAHOLAŞ METODIKASINI TAKOMILLAŞTIRIŞ 333
Ollanazarov Bekmurod Davlatmuratovich
ÖZBEKISTONDA QIŞLOQ XÖJALIGI EKSPORTI VA IQTISODIY ÖSIŞ: MINTAQAVIY VA RAQOBATÇI MAMLAKATLAR BILAN QIYOSIY TAHLIL 341
Narziyeva Farziniso Faxriddinovna
ÖZBEKISTONDA MINTAQAVIY IQTISODIY SIYOSATNI TAKOMILLAŞTIRIŞ: HUDUDIY TAFOVUTLARNI BAHOLAŞ VA RIVOJLANTIRIŞNING USTUVOR YÖNALIŞLARI 348
Ataniyazova Maksuda Baltabayevna
Xakimov Raşid
AGROLOGISTIKA INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRIŞ ORQALI QIŞLOQ XÖJALIGI MAHSULOTLARI EKSPORT XARAJATLARINI OPTIMALLAŞTIRIŞ 358
Toxirov Şodibek
SUĞORILADIGAN YERLARDA SUVDAN FOYDALANIŞ SAMARADORLIGINI BAHOLAŞ USULLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA) 365
Elomonov Rözimurod
DON MAHSULOTLARINI YETIŞTIRIŞ VA QAYTA IŞLAŞDA INVESTITSIYALAR SAMARADORLIGINI OŞIRIŞ YÖLLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA) 369
Pölatova Suğdiyona
ILMIY-TEXNIK MAHSULOT: IQTISODIY MOHIYATI, HUQUQIY AHAMIYATI VA QÖLLANIŞ YÖNALIŞLARİ BÖYIÇA TASNIFI 373
Safarov Bekzod
IQTISODIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANIŞ ASOSIDA IŞLAB ÇIQARIŞ UNUMDORLIGINI OŞIRIŞNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI 381
Zikirullayeva Nilufar Dilmurod qizi

IQTISODIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANIŞ ASOSIDA IŞLAB ÇIQARIŞ UNUMDORLIGINI OŞIRIŞNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI

Zikirullayeva Nilufar Dilmurod qizi
Özbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi
Strategik rivojlaniş va islohotlar agentligi boş inspektori
E-mail: nilufar.zikirullaeva@yahoo.com

Annotatsiya. Iqtisodiy resurslardan samarali foydalaniş asosida işlab çiqariş unumdorligini oşirişning nazariy-uslubiy asoslari, iqtisodiy mexanizmlari va baholaş mezonlari tadqiq etiladi. İşlab çiqariş jarayonida moddiy, mehnat, moliyaviy, texnologik va axborot resurslaridan oqilona foydalanişning korxonalar iqtisodiy samaradorligi hamda raqobatbardoşligiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda resurslardan foydalaniş samaradorligini oşirişning intensiv va ekstensiv omillari, işlab çiqariş funksiyalari, umumiy omillar unumdorligi, resurslarni tejovçi texnologiyalar va innovatsion boşqaruv mexanizmlarining nazariy jihatlari yoritiladi. Şuningdek, iqtisodiy resurslardan foydalaniş samaradorligini kompleks baholaş va işlab çiqariş unumdorligini oşirişga qaratilgan taşkiliy-iqtisodiy mexanizm taklif etiladi. Tadqiqot natijasida işlab çiqariş samaradorligini ta'minlaşda resurslar miqdorining köpayişi bilan bir qatorda, ularning sifat jihatidan takomillaşuvi, texnologik modernizatsiya, mehnat unumdorligi va boşqaruv samaradorligini oşiriş ustuvor ahamiyat kasb etişi asoslab beriladi.

Kalit sözlar: iqtisodiy resurslar, işlab çiqariş unumdorligi, resurs samaradorligi, mehnat unumdorligi, kapital qaytimi, resurs tejamkorligi, innovatsion texnologiyalar, iqtisodiy samaradorlik, işlab çiqarişni optimallaştiriş.

Аннотация. Исследуются теоретико-методологические основы, экономические механизмы и критерии оценки повышения производительности производства на основе эффективного использования экономических ресурсов. Анализируется влияние рационального использования материальных, трудовых, финансовых, технологических и информационных ресурсов в производственном процессе на экономическую эффективность и конкурентоспособность предприятий. Рассматриваются теоретические аспекты интенсивных и экстенсивных факторов повышения эффективности использования ресурсов, производственных функций, совокупной факторной производительности, ресурсосберегающих технологий и инновационных механизмов управления. Кроме того, предлагается организационно-экономический механизм, направленный на комплексную оценку эффективности использования экономических ресурсов и повышение производительности производства. Обосновывается приоритетное значение качественного совершенствования ресурсов, технологической модернизации, повышения производительности труда и эффективности управления наряду с количественным увеличением ресурсов для обеспечения эффективности производства.

Ключевые слова: экономические ресурсы, производительность производства, эффективность использования ресурсов, производительность труда, капиталоотдача, ресурсосбережение, инновационные технологии, экономическая эффективность, оптимизация производства.

Abstract. The theoretical and methodological foundations, economic mechanisms, and evaluation criteria for increasing production productivity through the efficient use of economic resources are examined. The impact of the rational utilization of material, labor, financial, technological, and information resources in production processes on the economic efficiency and competitiveness of enterprises is analyzed. The study explores the theoretical aspects of intensive and extensive factors influencing resource-use efficiency, production functions, total factor productivity, resource-saving technologies, and innovative management mechanisms. Furthermore, an organizational and economic mechanism aimed at comprehensively assessing the efficiency of economic resource utilization and enhancing production productivity is proposed. The findings highlight the importance of qualitative improvements in resource utilization, technological modernization, increased labor productivity, and enhanced management efficiency, alongside quantitative increases in resources, in ensuring production efficiency.

Keywords: economic resources, production productivity, resource efficiency, labor productivity, capital productivity, resource conservation, innovative technologies, economic efficiency, production optimization.

KIRIŞ

Jahon iqtisodiyotida globallaşuv jarayonlarining çuqurlaşuvi, işlab çiqariş texnologiyalarining jadal rivojlanişi, resurslar narxining özgaruvçanligi va xalqaro raqobatning kuçayişi iqtisodiy resurslardan samarali foydalaniş masalasining dolzarbligini oşirmoqda. Ayniqsa, işlab çiqariş korxonalarida mavjud iqtisodiy resurslardan oqilona foydalaniş, işlab çiqariş xarajatlarini optimallaştiriş, mehnat unumdorligini oşiriş va mahsulot raqobatbardoşligini ta'minlaş iqtisodiy rivojlanişning muhim şartlaridan biri hisoblanadi. Iqtisodiy resurslar jamiyat ehtiyojlarini qondirişga yönaltirilgan tovar va xizmatlarni işlab çiqarişda foydalaniladigan moddiy, mehnat, moliyaviy, tabiiy, texnologik va axborot imkoniyatlari majmuasini ifodalaydi. Mazkur resurslardan foydalaniş samaradorligini oşiriş iqtisodiy faoliyatning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. İşlab çiqariş unumdorligi iqtisodiy resurslardan foydalaniş natijasida yaratilgan mahsulot yoki xizmatlar hajmining sarflangan resurslar miqdoriga nisbatini ifodalovçi muhim iqtisodiy körsatkiçdir. Unumdorlikning oşişi işlab çiqariş xarajatlarini kamaytiriş, mahsulot tannarxini pasaytiriş, korxona rentabelligini yaxşilaş va iqtisodiy ösişning intensiv omillarini kuçaytiriş imkonini beradi.

Zamonaviy iqtisodiy şaroitda işlab çiqariş hajmini oşiriş yangi resurslarni jalb qiliş bilan bir qatorda, mavjud resurslardan foydalaniş samaradorligini takomillaştiriş orqali ham amalga oşiriladi. Bunda texnologik yangilaniş, işlab çiqariş jarayonlarini avtomatlaştiriş, xodimlarning kasbiy malakasini oşiriş, raqamli boşqaruv tizimlarini joriy etiş va resurslar sarfini optimallaştiriş muhim örin tutadi.

Özbekiston iqtisodiyotida sanoat korxonalarini modernizatsiya qiliş, işlab çiqarişning energiya va material siğimini kamaytiriş, mahalliy resurslardan samarali foydalaniş hamda yuqori qoşilgan qiymatli mahsulotlar işlab çiqarişni kengaytiriş iqtisodiy taraqqiyotning muhim yönalişlari hisoblanadi. Şu nuqtayi nazardan, iqtisodiy resurslardan samarali foydalaniş asosida işlab çiqariş unumdorligini oşirişning nazariy-uslubiy asoslarini tadqiq etiş, samaradorlikni baholaş mezonlarini takomillaştiriş va amaliy mexanizmlarini işlab çiqiş dolzarb ilmiy masaladir.

Tadqiqotning maqsadi iqtisodiy resurslardan foydalaniş samaradorligi va işlab çiqariş unumdorligi örtasidagi boğliqlikni nazariy jihatdan asoslaş hamda korxonalarda resurslardan oqilona foydalaniş orqali işlab çiqariş unumdorligini oşirişga qaratilgan uslubiy yondaşuv va taşkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni işlab çiqişdan iborat.

Tadqiqotning asosiy vazifalari: iqtisodiy resurslar va işlab çiqariş unumdorligining nazariy mohiyatini oçib beriş; işlab çiqariş resurslarining tasnifi va ulardan foydalaniş samaradorligini anıqlaş; işlab çiqariş unumdorligiga ta'sir etuvçi intensiv va ekstensiv omillarni tizimlaştiriş; resurslardan foydalaniş samaradorligini baholaşning iqtisodiy-matematik usullarini tadqiq etiş; işlab çiqariş unumdorligini oşirişning taşkiliy-iqtisodiy mexanizmini taklif etiş; korxonalarda resurs tejamkorligi va innovatsion boşqaruvni rivojlantiriş böyiça ilmiy-amaliy tavsiyalar işlab çiqiş.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Iqtisodiy resurslardan samarali foydalaniş va işlab çiqariş unumdorligini oşiriş masalalari iqtisodiyot nazariyasi, işlab çiqariş iqtisodiyoti, menejment va iqtisodiy ösiş nazariyalarida keng tadqiq etilgan. R. Solow iqtisodiy ösiş nazariyasida kapital jamğarilişi, mehnat resurslari va texnologik taraqqiyotning işlab çiqariş samaradorligiga ta'sirini örgangan [4].

Uning tadqiqotlari umumiy omillar unumdorligi tuşunçasining rivojlanişiga katta hissa qoşgan. M. Farrell işlab çiqariş samaradorligini baholaşning chegaraviy yondaşuvini taklif etib, texnik va taqsimot samaradorligi tuşunçalarini ilmiy jihatdan asoslagan [5]. Uşbu yondaşuv keyinçalik işlab çiqariş birliklari samaradorligini baholaş metodologiyalarining rivojlanişiga xizmat qilgan. A. Charnes, W. Cooper va E. Rhodes tomonidan işlab çiqilgan Data Envelopment Analysis (DEA) usuli bir neçta kiriş va çiqiş körsatkiçlari asosida işlab çiqariş birliklarining nisbiy samaradorligini baholaş imkonini yaratgan [6]. M. Porter raqobat ustunligi nazariyasida korxonalarning işlab çiqariş samaradorligi, qiymat yaratiş zanjiri va strategik boşqaruv mexanizmlarining ahamiyatini yoritgan [7].

Özbekistonlik iqtisodçi olimlar tomonidan ham işlab çiqariş resurslaridan samarali foydalaniş, korxonalar iqtisodiy faoliyatini takomillaştiriş va iqtisodiy ösişning intensiv omillarini rivojlantiriş masalalari örganilgan. Xususan, Ş. Şodmonovning iqtisodiyot nazariyasiga oid ilmiy-uslubiy işlari işlab çiqariş omillari, resurslardan oqilona foydalaniş va iqtisodiy samaradorlik masalalarini örganişda muhim nazariy asos bölib xizmat qiladi. B. Xodiyevning iqtisodiy rivojlaniş va iqtisodiyot nazariyasiga oid işlari işlab çiqariş samaradorligi, bozor mexanizmlari va iqtisodiy resurslardan foydalaniş masalalarini tahlil qiliş uçun metodologik ahamiyatga ega. A. Ölmasov va A. Vahobovning iqtisodiyot nazariyasiga oid asarlarida işlab çiqariş omillari, iqtisodiy tanlov, samaradorlik va resurslar taqsimoti masalalari yoritilgan. Mazkur ilmiy yondaşuvlarni umumlaştiriş

şuni körsatadiki, işlab çiqariş unumdorligini oşiriş resurslar hajmini köpaytiriş bilan bir qatorda, ularning özaro mutanosibligi, texnologik darajasi, boşqaruv sifati va işlab çiqariş jarayonlarining taşkil etilişi bilan ham belgilanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda iqtisodiy resurslardan foydalaniş samaradorligi va işlab çiqariş unumdorligini baholaşga oid ma'lumotlar ilmiy adabiyotlar, xalqaro taşkilotlarning tahliliy hisobotlari, Özbekiston Respublikasi Milliy statistika qömitasining rasmiy statistik materiallari hamda iqtisodiy tadqiqotlarda qöllaniladigan nazariy-uslubiy manbalar asosida ö rganildi. Ma'lumotlarni töplaşda ilmiy manbalarni örganiş, statistik körsatkiçlarni tizimlaştiriş va iqtisodiy jarayonlarga oid ma'lumotlarni umumlaştiriş usullaridan foydalanildi. Töplangan ma'lumotlarni tahlil qilişda tizimli va qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik baholaş, guruhlaş, taqqoslaş hamda ilmiy umumlaştiriş usullari qöllanildi. İşlab çiqariş resurslaridan foydalaniş samaradorligini baholaşda mehnat unumdorligi, kapital qaytimi, material siğimi va energiya siğimi kabi iqtisodiy körsatkiçlar asos qilib olindi. Şuningdek, intensiv va ekstensiv omillarning işlab çiqariş natijalariga ta'sirini örganişda omilli tahlil va iqtisodiy-matematik modellaştiriş yondaşuvlaridan foydalanildi. Nazariy manbalar va iqtisodiy körsatkiçlar tizimi asosida resurslardan foydalaniş samaradorligi bilan işlab çiqariş unumdorligi örtasidagi boğliqlikni baholaşning uslubiy yondaşuvlari umumlaştirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Iqtisodiy resurslarning tasnifi va işlab çiqariş jarayonidagi örni. Iqtisodiy resurslar işlab çiqariş jarayonining moddiy va nomoddiy asosini taşkil etadi. Ularning samarali kombinatsiyasi korxonaning işlab çiqariş imkoniyatlari, xarajatlari va yakuniy iqtisodiy natijalarini belgilaydi. İşlab çiqariş faoliyatida foydalaniladigan resurslarni quyidagi asosiy guruhlarga ajratiş mumkin.

1-jadval

Iqtisodiy resurslarning tasnifi va samaradorlik körsatkiçlari[1]

Resurs turi	Iqtisodiy mazmuni	Samaradorlik körsatkiçlari
Mehnat resurslari	İşçi kuçi, bilim va kasbiy malaka	Mehnat unumdorligi
Kapital resurslari	Bino, inşoot, maşina va uskunalar	Kapital qaytimi, fond qaytimi
Moddiy resurslar	Xomaşyo, material va butlovçi qismlar	Material qaytimi, material siğimi
Moliyaviy resurslar	Öz mablağlari, kredit va investitsiyalar	Kapital rentabelligi
Energetik resurslar	Elektr energiyasi, gaz va boşqa energiya manbalari	Energiya siğimi
Axborot va texnologik resurslar	Ma'lumotlar, dasturiy ta'minot va texnologiyalar	Jarayon samaradorligi, raqamli unumdorlik

Iqtisodiy resurslarning har biri işlab çiqariş jarayonida alohida vazifani bajaradi. Biroq yakuniy natija ularning özaro muvofiqlaşgan holda işlatilişiga boğliq. Masalan, zamonaviy işlab çiqariş uskunalarining mavjudligi yuqori unumdorlikni avtomatik ravişda kafolatlamaydi. Uskunalardan samarali foydalaniş uçun malakali xodimlar, yetarli xomaşyo, sifatli boşqaruv va uzluksiz texnologik jarayon talab etiladi. Şu sababli resurslar samaradorligini baholaşda alohida körsatkiçlar bilan bir qatorda, ularning özaro boğliqligini ham hisobga oliş zarur.

İşlab çiqariş unumdorligiga ta'sir etuvçi intensiv va ekstensiv omillar. İşlab çiqariş unumdorligining ösişi intensiv va ekstensiv omillar ta'sirida şakllanadi. Ekstensiv rivojlaniş işlab çiqariş hajmini qoşimça mehnat, kapital, xomaşyo va boşqa resurslarni jalb qiliş orqali oşirişni nazarda tutadi. Intensiv rivojlaniş esa mavjud resurslardan foydalaniş samaradorligini oşiriş, yangi texnologiyalarni joriy etiş, işlab çiqariş jarayonlarini optimallaştiriş va xodimlar malakasini rivojlantiriş orqali amalga oşiriladi.

1 Manba: muallif işlanmasi.

2-jadval

Işlab çiqarişni rivojlantirişning intensiv va ekstensiv omillari[2]

Ekstensiv omillar	Intensiv omillar
İşçilar sonini köpaytiriş	Mehnat unumdorligini oşiriş
Yangi uskunalar sonini oşiriş	Uskunalardan foydalaniş samaradorligini oşiriş
Xomaşyo sarfini köpaytiriş	Material siğimini kamaytiriş
İşlab çiqariş maydonlarini kengaytiriş	Mavjud quvvatlardan töliqroq foydalaniş
İş vaqtini uzaytiriş	İş vaqti yöqotilişlarini kamaytiriş
Energiya iste'molini köpaytiriş	Energiya tejovçi texnologiyalarni joriy etiş

Jadvaldan körinadiki, intensiv omillar işlab çiqariş resurslaridan foydalaniş samaradorligini oşirişga yönaltirilgan. Uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanişda aynan intensiv omillar, xususan, texnologik taraqqiyot, inson kapitali va boşqaruv samaradorligining ösişi muhim ahamiyat kasb etadi.

Moddiy va energetik resurslardan foydalaniş samaradorligi. İşlab çiqariş korxonalarida xomaşyo, material va energetik resurslar xarajatlar tarkibida muhim örin egallaydi. Moddiy resurslardan samarali foydalaniş mahsulot birligiga sarflanadigan xomaşyo miqdorini kamaytiriş, işlab çiqariş çiqindilarini qisqartiriş va qayta işlaş imkoniyatlarini kengaytirişga asoslanadi.

Material siğimi quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$MS = M / Q$$

Bu yerda:
MS — mahsulotning material siğimi;
M — sarflangan moddiy resurslar qiymati;
Q — işlab çiqarilgan mahsulot qiymati.

Material siğimining pasayişi, boşqa şaroitlar özgarmagan holda, mahsulot işlab çiqarişda moddiy resurslardan foydalaniş samaradorligi oşganligini bildiradi.

Energetik samaradorlikni baholaşda esa quyidagi körsatkiçdan foydalaniş mumkin:

$$ES = E / Q$$

Bu yerda:
ES — mahsulotning energiya siğimi;
E — sarflangan energiya miqdori;
Q — işlab çiqarilgan mahsulot hajmi.

Energiya siğimini kamaytiriş uçun energiya tejovçi uskunalar, avtomatlaştirilgan nazorat tizimlari, işlab çiqariş jarayonlarini optimallaştiriş va energiya auditidan foydalaniş maqsadga muvofiq.

Raqamli texnologiyalar va innovatsion boşqaruvning işlab çiqariş unumdorligiga ta'siri. Zamonaviy iqtisodiyotda raqamli texnologiyalar işlab çiqariş resurslaridan foydalaniş samaradorligini oşirişning muhim vositasiga aylanmoqda. Korxonalarda ERP, MES, IoT, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili kabi texnologiyalardan foydalaniş işlab çiqariş jarayonlarini monitoring qiliş, resurslar sarfini rejalaştiriş, texnik nosozliklarni oldindan anıqlaş va boşqaruv qarorlarini asoslaş imkonini beradi. Masalan, ERP tizimlari korxonaning moliyaviy, moddiy va mehnat resurslarini yagona axborot muhitida boşqarişga xizmat qiladi. MES tizimlari işlab çiqariş jarayonlarini real vaqt rejimida kuzatiş va texnologik operatsiyalarning bajarilişini nazorat qiliş imkonini beradi. Sun'iy intellekt asosidagi prognozlaş modellari esa işlab çiqariş uskunalarining texnik holatini tahlil qiliş, ehtimoliy nosozliklarni anıqlaş va profilaktik xizmat körsatişni rejalaştirişda qöllanilişi mumkin. Raqamli texnologiyalarning iqtisodiy samaradorligi ularni joriy etiş xarajatlari, xodimlarning tayyorgarligi, ma'lumotlar sifati va boşqaruv jarayonlariga integratsiyalaşuv darajasiga boğliq. Şu sababli raqamlaştirişni korxonaning strategik maqsadlari va resurslardan foydalaniş samaradorligini oşiriş vazifalari bilan uyğunlaştiriş zarur.

Tadqiqot davomida örganilgan nazariy yondaşuvlar işlab çiqariş unumdorligining ösişi resurslar miqdori, ularning sifati, texnologik rivojlaniş va boşqaruv samaradorligining özaro boğliqligiga asoslanişini körsatadi. A. Smithning mehnat taqsimoti haqidagi nazariy qaraşlari işlab çiqariş jarayonlarini ixtisoslaştiriş

2 Manba: muallif işlanmasi.

va mehnat samaradorligini oşirişning dastlabki ilmiy asoslarini yaratgan [1]. Cobb–Douglas işlab çiqariş funksiyasi işlab çiqariş hajmining kapital va mehnat resurslariga boğliqligini matematik jihatdan ifodalaş imkonini beradi [3]. R. Solowning iqtisodiy ösiş nazariyasi esa texnologik taraqqiyot va umumiy omillar unumdorligining iqtisodiy rivojlanişdagi ahamiyatini tuşuntirişga xizmat qiladi [4]. M. Farrellning samaradorlikni chegaraviy baholaş yondaşuvi korxonalar faoliyatini mavjud eng yaxşi amaliyotlar bilan taqqoslaş imkonini yaratadi [5]. Mazkur nazariy qaraşlar asosida işlab çiqariş unumdorligini oşirişning quyidagi ustuvor yönalişlarini ajratiş mumkin. Birinçidan, korxonalarda iqtisodiy resurslardan foydalaniş böyiça aniq me'yorlar va monitoring körsatkiçlarini joriy etiş zarur. Ikkinçidan, işlab çiqariş jarayonlarining texnologik darajasini oşiriş va resurs tejovçi texnologiyalarni keng qöllaş maqsadga muvofiq. Uçinçidan, mehnat unumdorligini oşiriş uçun xodimlarning kasbiy malakasini rivojlantiriş, ularni rağbatlantiriş va mehnatni taşkil etiş mexanizmlarini takomillaştiriş talab etiladi. Törtinçidan, korxonalarda raqamli boşqaruv tizimlaridan foydalaniş resurslar sarfini nazorat qiliş va boşqaruv qarorlarining sifatini oşiriş imkonini beradi. Beşinçidan, işlab çiqariş samaradorligini baholaşda mehnat unumdorligi, kapital qaytimi, material siğimi, energiya siğimi va umumiy omillar unumdorligini özaro boğliq holda tahlil qiliş lozim. Şuningdek, resurslardan foydalaniş samaradorligini oşirişda ekologik talablar va barqaror rivojlaniş tamoyillarini hisobga oliş muhim ahamiyatga ega. İşlab çiqariş unumdorligining ösişi tabiiy resurslardan oqilona foydalaniş va qulay mehnat şaroitlarini ta'minlaş bilan bir qatorda, texnologik taraqqiyot, innovatsiyalar va boşqaruv sifatining yaxşilanişi orqali ta'minlanişi zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Iqtisodiy resurslardan samarali foydalaniş işlab çiqariş unumdorligini oşiriş, korxonalarning raqobatbardoşligini mustahkamlaş va iqtisodiy ösişning intensiv omillarini rivojlantirişning muhim şartlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida iqtisodiy resurslarning asosiy turlari tizimlaştirildi, işlab çiqariş unumdorligiga ta'sir etuvçi intensiv va ekstensiv omillar anıqlandi hamda resurslardan foydalaniş samaradorligini baholaşning nazariy-uslubiy yondaşuvlari tahlil qilindi. Nazariy tahlil asosida işlab çiqariş unumdorligini oşirişda mehnat resurslarining sifatini yaxşilaş, texnologik modernizatsiyani jadallaştiriş, moddiy va energetik resurslar sarfini optimallaştiriş, raqamli boşqaruv tizimlarini joriy etiş hamda işlab çiqariş jarayonlarini ilmiy asosda taşkil etişning ahamiyati yoritildi. Tadqiqot natijasida resurslarni rejalaştiriş, texnologik modernizatsiya, mehnatni taşkil etiş, raqamli boşqaruv, resurs tejamkorligi hamda monitoring va nazorat yönalişlariga asoslangan taşkiliy-iqtisodiy mexanizmning konseptual asoslari taklif etildi. Şuningdek, korxonalarda iqtisodiy resurslardan foydalaniş samaradorligini kompleks baholaşga qaratilgan integral indeks modelini işlab çiqişning nazariy-uslubiy asoslari körib çiqildi. Xulosa qilib aytganda, işlab çiqariş unumdorligini barqaror oşiriş uçun iqtisodiy resurslardan foydalanişni alohida jarayonlar sifatida emas, balki yagona integratsiyalaşgan boşqaruv tizimi asosida taşkil etiş zarur. Bunday yondaşuv işlab çiqariş xarajatlarini optimallaştiriş, resurslar qaytimini oşiriş va korxonalarning uzoq muddatli iqtisodiy samaradorligini ta'minlaşga xizmat qilişi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI:

1. Porter, M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance / M. E. Porter. – New York : Free Press, 1985.
2. OECD. Measuring Productivity: OECD Manual. Measurement of Aggregate and Industry-Level Productivity Growth. – Paris : OECD Publishing, 2001.
3. OECD. OECD Compendium of Productivity Indicators 2021. – Paris : OECD Publishing, 2021.
4. Shodmonov, Sh. Sh. Iqtisodiyot nazariyasi : o‘quv qo‘llanma / Sh. Sh. Shodmonov, U. V. G‘afurov. – Toshkent : Moliya, 2005. – 736 b.
5. O‘lmasov, A. Iqtisodiyot nazariyasi : o‘quv qo‘llanma / A. O‘lmasov, A. V. Vahobov. – Toshkent : Iqtisod-Moliya, 2014. – 480 b.
6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasining sanoat ishlab chiqarishi va iqtisodiy faoliyat ko‘rsatkichlari : rasmiy statistik materiallar [Elektron resurs]. – Toshkent : O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. – URL: https://stat.uz/uz/
7. World Bank. World Development Report 2024: The Middle-Income Trap. – Washington, DC : World Bank, 2024. – 241 p. – URL: https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2024

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 11/2

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz